

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

ZAKLJUČNA PROJEKTNA NALOGA

SABINA PLANINC

KOPER, 2021

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

Zaključna projektna naloga

PRIMERJAVA RODNOSTI IN SMRTNOSTI V
SLOVENIJI IN V IZBRANI OBČINI

Sabina Planinc

Koper, 2021

Mentor: prof. dr. Žiga Čepar

POVZETEK

V zaključni projektni nalogi sta predstavljena demografska pojava rodnost in smrtnost. Ta dva demografska pojava sta tudi na kratko analizirana v primerjavi med Slovenijo in izbrano občino, ki je v tem primeru Občina Krško. V prvem delu je predstavljen teoretičen del predstavitve obeh pojmov, ki sta rodnost in smrtnost. V drugem delu pa je predstavljena krajša analiza primerjave rodnosti in smrtnosti v Sloveniji in Občini Krško. Na koncu analize so predstavljene še nekatere posledice za gospodarstvo, ki ju ta dva demografska pojava lahko imata.

Ključne besede: rodnost, smrtnost, nataliteta, demografski proces

SUMMARY

In the final project paper, the demographic phenomena, fertility and mortality are presented. These two demographic phenomena are also briefly analyzed in comparison between Slovenia and the selected municipality, which in this case is the Municipality of Krško. In the first part, the theoretical part of the presentation of both concepts is presented, which are fertility and mortality. The second part presents a brief analysis of the comparison of fertility and mortality in Slovenia and the Municipality of Krško. At the end of the analysis, some effects on the economy are presented, that these two demographic phenomena can cause.

Keywords: fertility, mortality, birth rate, demographic process

UDK: 314.116(497.12)(043.2)

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju prof. dr. Žigatu Čeparju za vso pomoč, hitro odgovarjanje na vprašanja in predvsem veliko potrpežljivosti pri pisanju zaključne projektne naloge.

Prav tako se zahvaljujem staršema, mami Mojci in očetu Miranu ter bratoma Markotu in Robiju za vso vzpodbudo in podporo, ki so mi jo nudili.

Prijateljici Andreji pa se zahvaljujem za vso pomoč, ki mi jo je nudila ves čas pisanja naloge.

VSEBINA

1	Uvod	1
1.1	Opredelitev obravnavanega problema in teoretičnih izhodišč	1
1.2	Namen in cilji	2
1.3	Metode za doseganje ciljev	2
1.4	Predpostavke in omejitve	2
2	Osnovne opredelitve, merjenje in dejavniki	3
2.1	Rodnost	3
2.1.1	Osnovne opredelitve in merjenje	3
2.1.2	Dejavniki rodnosti	7
2.2	Smrtnost	8
2.2.1	Osnovne opredelitve in merjenje	8
2.2.2	Dejavniki smrtnosti	11
3	Analiza rodnosti in smrtnosti v Sloveniji in občini Krško	13
3.1	Rodnost v Sloveniji in občini Krško	14
3.2	Smrtnost v Sloveniji in občini Krško	19
3.3	Posledice za gospodarstvo	23
4	Ugotovitve	25
5	Sklep	27
	Literatura in viri	29

SLIKE

Slika 1: Splošna stopnja rodnosti, Slovenija, 1990 - 2019.....	4
Slika 2: Celotna stopnja rodnosti, Slovenija, 1990 – 2019	6
Slika 3: Splošna stopnja smrtnosti, Slovenija, 1991 - 2020	9
Slika 4: Stopnja smrtnosti dojenčkov, Slovenija, 1991 - 2020	11
Slika 5: Naravni prirast v Sloveniji, 2005 - 2018.....	13
Slika 6: Naravni prirast v Sloveniji, 1997 - 2020.....	14
Slika 7: Število živorojenih po spolu, Slovenija, 2005 - 2019.....	15
Slika 8: Splošna stopnja natalitete v Sloveniji in občini Krško, 2005 - 2019	16
Slika 9: Povprečno število živorojenih otrok na žensko v Sloveniji in občini Krško, 2011, 2015, 2018	16
Slika 10: Delež žensk, ki so in niso rodile v Sloveniji in občini Krško, 2011, 2015, 2018.....	17
Slika 11: Število žensk po številu živorojenih v Sloveniji, 2011, 2015, 2018.....	18
Slika 12: Število žensk po številu živorojenih v občini Krško, 2011, 2015, 2018.....	18
Slika 13: Delež žensk, ki so rodile po številu živorojenih v Sloveniji in občini Krško, 2011, 2015, 2018	19
Slika 14: Število umrlih oseb v Sloveniji, 2005 - 2019	20
Slika 15: Število umrlih oseb v občini Krško, 2005 - 2019	20
Slika 16: Splošna stopnja smrtnosti v Sloveniji in občini Krško, 1997 - 2020.....	21
Slika 17: Prezigodnja umrljivost v Sloveniji in občini Krško, 2001 - 2020	22
Slika 18: Število umrlih dojenčkov po starosti v Sloveniji, 2011 - 2020.....	23

1 UVOD

V zaključni projektni nalogi smo proučili gibanje rodnosti in smrtnosti v Sloveniji in jih primerjali s podatki za občino Krško. Večina razvitih držav se sooča z nizko rodnostjo, medtem ko, se prebivalstvo stara. To velja tudi za Slovenijo, kar smo prikazali v zaključni projektni nalogi ter ugotovili, ali velja enako tudi za občino Krško. Prikazali smo tudi nekatere implikacije aktualnih demografskih trendov za gospodarstvo Slovenije in izbrane občine.

1.1 Opredelitev obravnavanega problema in teoretičnih izhodišč

Rodnost je demografski pojav, o katerem govorimo, ko prikazujemo število prebivalcev v določenem območju kot celoto ali samo s posameznimi deli celote. O rodnosti govorimo kot pozitivni sestavini prebivalstva in v kontekstu obnavljanja le tega. Brez rojevanja namreč ni možne naravne reprodukcije človeške populacije. Pogosto se namesto rodnosti uporablja beseda nataliteta, vendar je ta izraz ustrezen le, če primerjamo število živorojenih s celotnim prebivalstvom. Fertilitet je sinonim za rodnost, ki ga lahko namesto te besede večkrat najdemo v različni literaturi (Malačič 2006, 77).

Ločimo lahko načrtovano ali nenačrtovano rodnost. Načrtovana rodnost je značilna za razvite države, kjer se lahko ljudje zavestno odločajo o tem kdaj in koliko otrok želijo imeti. Nenačrtovana rodnost pa je značilna za nerazvite države, kjer je ljudem zavestna odločitev o tem kdaj in koliko otrok želijo imeti, ni omogočena (Malačič 2006, 78).

Smrtnost je negativna komponenta vsakega življenja. Bila je prvi demografski pojav katerega so demografi začeli preučevati. Naravna in predčasna smrt sta dve obliki smrti, med katerima ju ločimo. Po mnenju antropologov je potencialna dolžina človeškega življenja med 90 in 100 let. Maksimalna dolžina življenja je po mnenju strokovnjakov že dolgo nespremenjena, a je v zadnjih stoletjih človeštvo z razvojem uspelo povečati srednje trajanje življenja. Smrtnosti ni mogoče odstraniti, vendar se je življenjska doba posameznika podaljšala zaradi napredka na vseh možnih področjih. Smrt posameznika se tako zgodi pri višji starosti, saj je večino bolezni možno zdraviti (Malačič 2006, 112).

V razvitih državah, med katere štejemo tudi Slovenijo, velja, da je prišlo do velikega znižanja rodnosti, staranja prebivalstva, zelo nizke in celo negativne stopnje rasti prebivalstva ter do zmanjšanja povprečne velikosti posameznega gospodinjstva. Te spremembe so imele posledice tudi na gospodarstvo. Demografske spremembe so povzročile staranje delovne sile. Zaradi nižje rodnosti in manjše smrtnosti je prebivalstvo starejše, kar je spremenilo potrebe prebivalstva. Proizvodnja in potrošnja v državah sta se zaradi tega spremenili. Poleg tega

demografiji menijo, da so starejši manj inovativni in produktivni, kar privede do manjše inovativnosti in produktivnosti (Malačič 2006, 270).

1.2 Namen in cilji

Namen zaključne projektne naloge je zbrati in analizirati izbrane podatke o rodnosti in smrtnosti v Sloveniji in jih primerjati z občino Krško. Predstavili bomo dejavnike, ki so vzrok za spremembe skozi leta ter najpomembnejše kazalce, s katerimi so izbrani pojavi merjeni.

Cilji zaključne projektne naloge so predstaviti osnovne pojme, povezane z rodnostjo in smrtnostjo, predstaviti relevantno literaturo glede vzrokov in ekonomskih posledic aktualnih demografskih trendov ter sekundarne podatke, ki jih bomo pridobili predstaviti, ter jih analizirati.

1.3 Metode za doseganje ciljev

Zaključna projektna naloga je razdeljena na dva dela, teoretičnega in empiričnega. V prvem delu smo s pomočjo pregleda relevantne literature predstavili oba pojma, ki sta glavna tema zaključne projektne naloge, rodnost in smrtnost. Prav tako smo predstavili dejavnike, ki vplivajo na oba pojma ter glavne kazalce, ki so ključni pri merjenju izbranih podatkov. V drugem delu smo z osnovnimi metodami opisne statistike, predvsem s kazalniki dinamike ter grafične predstavitve, analizirali sekundarne podatke, ki so izbrani za daljše časovno obdobje najmanj zadnjih trideset let, oziroma odvisno od razpoložljivosti podatkov za posamezno skupino podatkov, ki smo jih želeli analizirati. Podatki so zbrani s strani Statističnega urada Republike Slovenije.

1.4 Predpostavke in omejitve

Pri zaključni projektni nalogi predpostavljamo, da sekundarni podatki, ki smo jih pridobili na spletni strani Statističnega urada Republike Slovenija, ustrezno merijo oba pojma, ki smo ju analizirali, rodnost in smrtnost.

Omejitve zaključne projektne naloge so naslednje: Ena izmed omejitev je, da smo se omejili le na Slovenijo in na izbrano občino Krško. Izbranih podatkov tudi nismo primerjali s podatki drugih držav v regijskem, evropskem ali svetovnem merilu. Omejili smo se tudi v časovnem merilu, in sicer je najdaljše časovno obdobje trideset let, od 1988 do 2018 leta. Vsebinsko smo nalogo omejili na analizo rodnosti in smrtnosti ter nekaterih vplivov na gospodarstvo, vendar ne tudi na ostale demografske pojave.

2 OSNOVNE OPREDELITVE, MERJENJE IN DEJAVNIKI

Rodnost in smrtnost sta dva izmed demografskih pojavov, ki jih lahko preučujemo in merimo v nekih določenih časovnih obdobjih. V tem primeru jih prikazujemo za obdobje trideset let oziroma odvisno od razpoložljivosti podatkov, ki so nam na voljo.

2.1 Rodnost

O rodnosti govorimo, ko primerjamo število rojstev nekega prebivalstva s številom tega prebivalstva kot celoto, ali samo s posameznimi deli tega prebivalstva. Podoben pomen kot rodnost ima tudi nataliteta. Uporablja se ga pri primerjavi živorojenih s celotnim prebivalstvom. Rodnost razumemo kot pozitivno sestavino naravnega obnavljanja prebivalstva. Reprodukcijska prebivalstva namreč ni možna brez rojevanja in je ključna za obstanek človeške populacije (Malačič 2006, 77).

Ločimo lahko načrtovano in nenačrtovano rodnost. Načrtovani rodnosti pravim tudi zavedna ali regulirana rodnost. Za načrtovano rodnost je značilno, da se ljudje sami zavestno odločajo o tem, kdaj bodo imeli otroke, koliko jih bodo rodili in kakšne posledice med posameznim porodom bodo imeli. Načrtovana rodnost je značilna predvsem za razvite države, medtem ko, pri nerazvitih državah še vedno prevladuje nenačrtovana rodnost (Malačič 2006, 78).

Obdobje, ko je oseba sposobna rojevati imenujemo rodno obdobje. Pri ženskem prebivalstvu je rodno obdobje običajno od 15. do 49. leta starosti (Malačič 2006, 78).

2.1.1 Osnovne opredelitve in merjenje

Pri rodnosti, nataliteti in reprodukciji je pomembno, da kažejo razmerje med živorojenimi in različnim delom prebivalstva. Vsi trije so kazalniki rodnosti. Pri rodnosti primerjamo razmerje med živorojenimi in ženskim prebivalstvom v rodnem obdobju, pri nataliteti razmerje med živorojenimi in celotnim prebivalstvom ter pri reprodukciji razmerje med živorojenimi deklicami in ženskami v rodnem obdobju (Malačič 2006, 78).

Splošna stopnja rodnosti je definirana kot število živorojenih v koledarskem letu v državi ali regiji na 1000 žensk v rodnem obdobju. Splošna stopnja rodnosti se je skozi leta v Sloveniji dolgo časa zmanjševala. Podatke za Slovenijo je mogoče pridobiti, saj ima Slovenija na voljo register prebivalstva, ki daje podatke za vsa leta. V nekaterih državah to ni možno, če imajo podatke le za popisna leta (Malačič 2006, 79).

Formula za izračun splošne stopnje rodnosti (SURs):

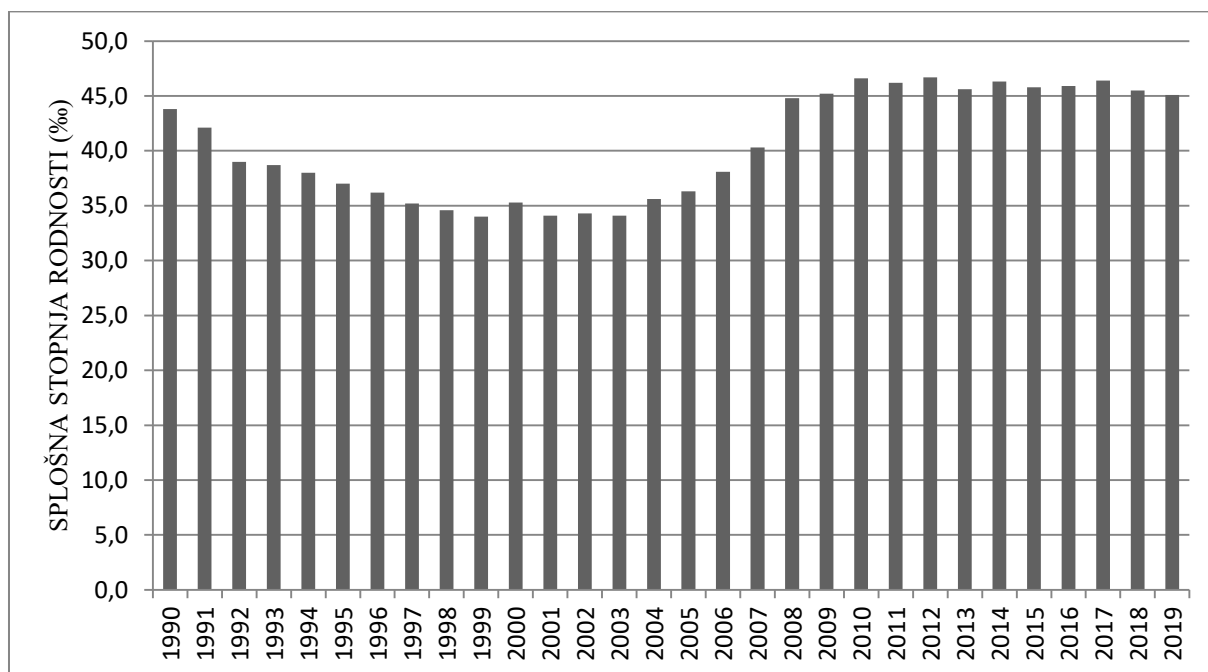
$$f = \frac{N}{P_{f,(15-49),(30.6)}} \cdot 1000$$

Kjer je:

f = splošna stopnja splošne rodnosti

N = število živorojenih

$P_{f,(15-49),(30.6)}$ = število žensk v rodni dobi 30. junija

Slika 1: Splošna stopnja rodnosti, Slovenija, 1990 - 2019

Vir: SURS 2021b

Na sliki 1 lahko iz prikazanih podatkov razberemo, da je v Sloveniji dolgo časa splošna stopnja rodnosti padala. Prikazani so podatki za obdobje tridesetih let, iz katerih je vidno dolgoletno padanje splošne stopnje rodnosti. Ta je padala do leta 2004, po katerem letu se je počasi začela ponovno dvigati. Splošna stopnja rodnosti se tako že od leta 2008 giblje okoli 45 %.

Natalitete je definirana kot število živorojenih glede na celotno število prebivalcev. Splošna stopnja natalitete je izračunana tako, da število živorojenih primerjamo s celotnim številom prebivalcev in pomnožimo s 1000 (Malačič 2006, 78).

Formula za izračun splošne stopnje natalitete (SURS):

$$n = \frac{N}{P_{(30.6)}} \cdot 1000$$

Kjer je:

n = živorojeni na 1000 prebivalcev

N = število živorojenih

$P_{(30.6)}$ = število prebivalstva 30. junija

Celotna ali totalna stopnja rodnosti je povprečno število otrok na eno žensko v rodni dobi (15 – 49 let) v koledarskem letu. Pri izračunu se seštejejo vse vrednosti starostno specifičnih stopenj splošne rodnosti v koledarskem letu (SURS).

Formula za izračun celotne stopnje rodnosti (SURS):

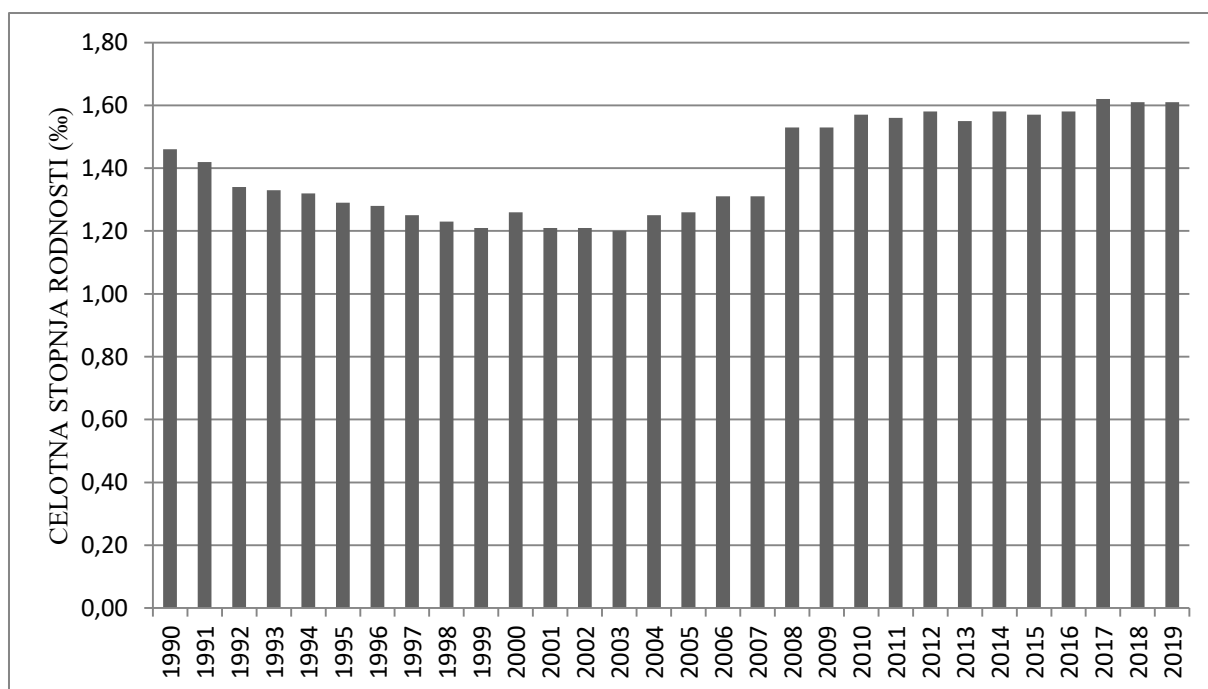
$$F = \sum_{15}^{49} f_x$$

Kjer je:

F = celotna stopnja rodnosti

f_x = starostno specifična stopnja splošne rodnosti v starosti x let

Na sliki 2 je prikazano gibanje celotne stopnje rodnosti na območju Slovenije za obdobje tridesetih let. Ta je med leti 1990 in 2003, z izjemo leta 2000, padala. Za tem obdobjem je celotna stopnja rodnosti v Sloveniji začela naraščati, predvsem med leti 2007 in 2008 je le ta hitro narastla. Med leti 2008 in 2019 tako celotna stopnja rodnosti ostaja na približno enaki ravni in so razlike zelo majhne.

Slika 2: Celoletna stopnja rodnosti, Slovenija, 1990 – 2019

Vir: SURS 2021b

Starostno specifična stopnja splošne rodnosti je razmerje med številom živorojenih otrok, ki so jih rodile v koledarskem letu matere določene starosti, in številom žensk te starosti sredi istega leta, pomnoženo s 1000 (SURS).

Formula za izračun starostno specifične splošne stopnje rodnosti (SURS):

$$f_x = \frac{N_x}{P_{f,x,(30.6)}} \cdot 1000$$

Kjer je:

f_x = starostno specifična stopnja splošne rodnosti

N_x = število živorojenih otrok, ki so jih rodile matere stare x let

$P_{f,x,(30.6)}$ = število žensk starih x let, 30. junija

2.1.2 Dejavniki rodnosti

Na rodnost vplivajo posredni in neposredni dejavniki. Najbolj splošni dejavniki, ki vplivajo na rodnost so biološki in družbeni dejavniki, a jih dodatno delimo še na ekonomske, kulturne, antropološke in psihološke dejavnike. Ti dejavniki se pri svojem konkretnem delovanju nekoliko razlikujejo v razvitih in nerazvitih državah (Malačič 2006, 108).

Ko govorimo o rodnosti, je rojevanje v prvi vrsti biološki proces. V sodobnih razmerah je rojstvo otroka bolj psihosocialni dogodek, kot pa družbenobiološki, vendar so za rodnost pomembne genetske zasnove reprodukcije človeka, pogostost začasne in trajne sterilnosti, dejavniki, ki določajo spodnjo in zgornjo starostno mejo plodnosti in podobno. Biološki dejavniki so zaradi človekovega zavestnega poseganja v proces lastne reprodukcije (uporaba kontracepcijskih sredstev) postavljeni v ozadje (Malačič 2006, 108).

Ekonomske dejavniki so dejavniki, ki so povezani z ekonomsko vsebino človeka. Na obseg rojevanja namreč vplivajo materialna življenjska raven, način proizvodnje, potrošnje in menjave. Nizka raven rodnosti, kateri smo priča danes, je rezultat preobrazbe družine. Zaposlovanje žensk – mater preko trga dela, naraščanje stroškov vzgoje otrok, spremenjeni ekonomski rodovi so le nekateri izmed razlogov, ki so pripeljali do tega. Ekonomika rodnosti je bila deležna veliko kritik, ki so dokazale potrebo po upoštevanju neekonomskih dejavnikov rodnosti (Malačič 2006, 110).

Ko govorimo o družbenih dejavnikih, mislimo na družbenoekonomski položaj posameznika, njegov poklic in izobrazbo, vlogo in pomen žensk v družbi, življenje v vaškem ali mestnem okolju, spremenjeno vlogo družine in celotne družbe na področju reprodukcije in podobno. Nizko število otrok v družini je postala glavna norma v sodobni družbi, medtem ko, se v nerazvitih državah to še ni spremenilo (Malačič 2006, 109).

Kulturni dejavniki so dejavniki, ki jih po navadi povežemo z motivacijskimi vidiki obnašanja. Kulturnih dejavnikov ne moremo popolnoma ločiti od družbenega konteksta. V razvitih državah so imeli v preteklosti bistveno večji pomen. S kulturnimi dejavniki povezujemo moralo, javno mnenje, religiozno in etično pripadnost in tudi družbene vrednote in norme, zaradi katerih kulturnih dejavnikov ne moremo ločiti iz družbenih kontekstov, v katerih se pojavljajo. Tradicionalno je bila značilna višja rodnost pripadnikov katoliške vere, a to ne drži več. Povsod po Evropi se namreč zmanjšuje, v nekaterih državah pa je že popolnoma izginila. Pristojnosti cerkev so bile družina, zakonske zveze, rojevanje in smrt, a so sedaj to postale pristojnosti države. Tradicionalne navade in običaji so izginili, države pa so postavile nove predpise (Malačič 2006, 109).

Dejavnike, ki so povezani s človekom samim, njegovim bistvom in eksistenco, imenujemo antropološki dejavniki. Rojevanje se je v sodobnih razmerah umaknilo iz središča. Ženske po

rojstvu enega ali dveh otrok zmanjšajo čas za posvetitev reprodukciji. Namesto tega čas povečajo delu in raznim drugim dejavnostim. Prav tako pa so stroški vzgoje in izobraževanja otrok višji (Malačič 2006, 109).

Psihološki dejavniki so večji pomen dobili v zadnjem času in delujejo na treh ravneh. Te ravni so:

- Osebna psihološka raven
- Raven medsebojnih odnosov v majhnih skupinah
- Socialnopsihološka raven

Za osebno psihološko raven je značilno, da človek nastopa s svojimi stališči, pričakovanji, motivi in čustvi. Na ravni medsebojnih odnosov v majhnih skupinah se posamezniki srečujejo z drugimi posamezniki in pri tem je zelo pomembno, kako člani razrešujejo konflikte v zvezi z reprodukcijo. Pri tretji, socialnopsihološki ravni, se oblikujejo družbene norme, vrednote in javno mnenje, kar se dogaja ali v družbi kot celoti ali na ravneh različnih družbenih razredov ali religiozних skupnosti. Vse tri ravni so med seboj povezane (Malačič 2006, 109).

2.2 Smrtnost

Smrtnost je proces, ki deluje v negativni smeri, saj se zmanjšuje celotni obseg aktivnega prebivalstva. Je demografski pojav, za katerega se je demografija začela najprej zanimati. V začetku so demografe zanimale predvsem značilnosti, po katerih bi lahko preučevali smrtnost prebivalstva. Prve študije so tako preučevale predvsem starost in vzrok smrti. Smrt je po demografski statistiki obravnavana kot dogodek, a je v resnici smrt proces, pri katerem pri človeku prenehajo delovati posamezni organi in funkcije človekovega telesa. V preteklosti so smrt povezovali najprej z dihanjem in potem z bitjem srca. Z napredkom medicine se danes smrt povezuje z mehanizmom integracije osebnosti in s funkcijo možganov. Življenje človeka je življenjski cikel, katerega osnovna značilnost je staranje. Po mnenju antropologov je dolžina življenja določena med 90 in 100 leti. Maksimalna dolžina življenja je že dolgo nespremenjena, a je človeštvu uspelo z razvojem povečati predvsem srednje trajanje življenja. Z napredkom so ljudje dosegli, da je bolezni mogoče zdraviti in življenjsko dobo posameznika podaljšati, vendar same smrti ni mogoče preprečiti (Malačič 2006, 112).

2.2.1 Osnovne opredelitve in merjenje

V demografiji je smrt obravnavana kot neizogiben dogodek, ki ga ni mogoče preprečiti. Zaradi tega je smrtnost enostavnejša za proučevanje. Za razliko od rodnosti, kjer se za analizo uporablja vzdolžni ali kohortni pristop, je za analizo smrtnosti bolj primeren prečni pristop. Vzdolžni pristop se pri analizi smrtnosti prav tako uporablja, vendar se ta pristop uporablja redkeje kot vzdolžni. Pri smrtnosti imajo koledarski dejavniki večji pomen, zaradi česar ima prečni pristop prednost pri analizi. Dogodki, kot so vojne, epidemije, vremenske ujme in

lakote, imajo večji vpliv na smrtnost kot pa dejavniki iz preteklih let življenja. Za razliko od izračuna kazalnikov rodnosti, kjer se ljudje lahko zavestno odločajo za prerezporejanje rojstev od enega do drugega obdobja, pri izračunu kazalnikov smrtnosti tega ni (Malačič 2006, 112).

Splošna stopnja smrtnosti oziroma z drugimi besedami umrli na 1000 prebivalcev, je najbolj osnoven kazalnik smrtnosti. Ta kazalnik je definiran kot razmerje med številom umrlih v koledarskem letu in številom prebivalcev v istem koledarskem letu. Za splošno stopnjo smrtnosti je značilno, da je odvisna od starostne strukture prebivalstva. Število umrlih na 1000 prebivalcev je višje pri prebivalcih s starejšo starostno strukturo. Poleg tega ta kazalnik ni primeren za primerjave mednarodne, meddržavne ali medregionalne primerjave smrtnosti (Malačič 2006, 113).

Formula za izračun splošne stopnje smrtnosti (SURs):

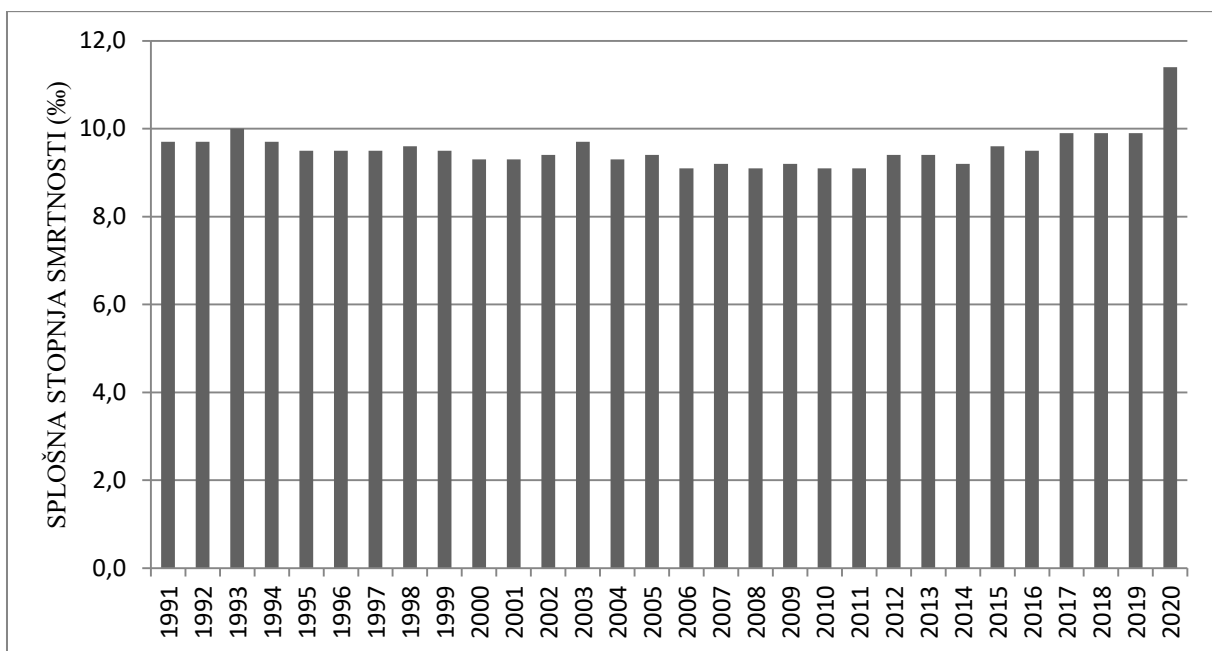
$$m = \frac{M}{P(30.6)} \cdot 1000$$

Kjer je:

m = umrli na 1000 prebivalcev

M = število umrlih

P(30.6) = število prebivalstva 30. junija

Slika 3: Splošna stopnja smrtnosti, Slovenija, 1991 - 2020

Na sliki 3 lahko vidimo podatke za splošno stopnjo smrtnosti v Sloveniji za obdobje tridesetih let. Iz slike je dobro razvidno, da je splošna stopnja smrtnosti v Sloveniji skozi leta nihala. Skozi vsa leta se je gibala med 9 in 10 promili. Izjema, ki glede na ostala leta odstopa je leto 2020, kjer se je splošna stopnja smrtnosti zvišala na skoraj 12 promilov. Razlog za to je epidemija, ki je zavzela celoten svet in iz tega podatka je vidno, da je tudi v Sloveniji zaradi tega splošna stopnja smrtnosti narasla.

Smrtnost prebivalstva je odvisna od starosti in spola. Zaradi tega *starostno specifično smrtnost* računamo posebej za moške in posebej za ženske. Za smrtnost je značilno, da je relativno visoka na začetku človeškega življenja, se nato zniža in doseže svoj minimum ter se nato s starostjo zvišuje, najprej počasneje in nato vse hitreje. Starostno specifična stopnja je razmerje med številom umrlih določene starosti v koledarskem letu in številom prebivalstva enake starosti sredi istega leta, pomnoženo s 1000 (SURS). Običajno se starostno specifično stopnjo računa za vsak spol posebej.

Formule za izračun starostno specifične stopnje (SURS):

$$m_{m,x} = \frac{M_{m,x}}{P_{m,x,(30.6)}} \cdot 1000 \quad m_{f,x} = \frac{M_{f,x}}{P_{f,x,(30.6)}} \cdot 1000$$

Kjer je:

$m_{m,x}$; $m_{f,x}$ = starostno specifična stopnja umrljivosti moških oziroma žensk

$M_{m,x}$; $M_{f,x}$ = število umrlih moških oziroma žensk, starih x let

$P_{m,x,(30.6)}$; $P_{f,x,(30.6)}$ = število moških oziroma žensk, starih x let, 30. Junija

Starostne stopnje umrljivosti se lahko izračunajo za enoletne ali večletne starostne skupine, vendar je vsakoletno izračunavanje za enoletne starostne skupine smiselno le v primeru, ko imamo v namenu izračunavanja številčno veliko prebivalstvo (Šircelj 2020, 215).

Stopnja smrtnosti dojenčkov ali umrli dojenčki na 1000 živorojenih, je razmerje med številom umrlih dojenčkov v koledarskem letu in številom živorojenih v istem letu, pomnoženo s 1000 (SURS).

Formula za izračun stopnje smrtnosti dojenčkov (SURS):

$$m_0 = \frac{M_0}{N} \cdot 1000$$

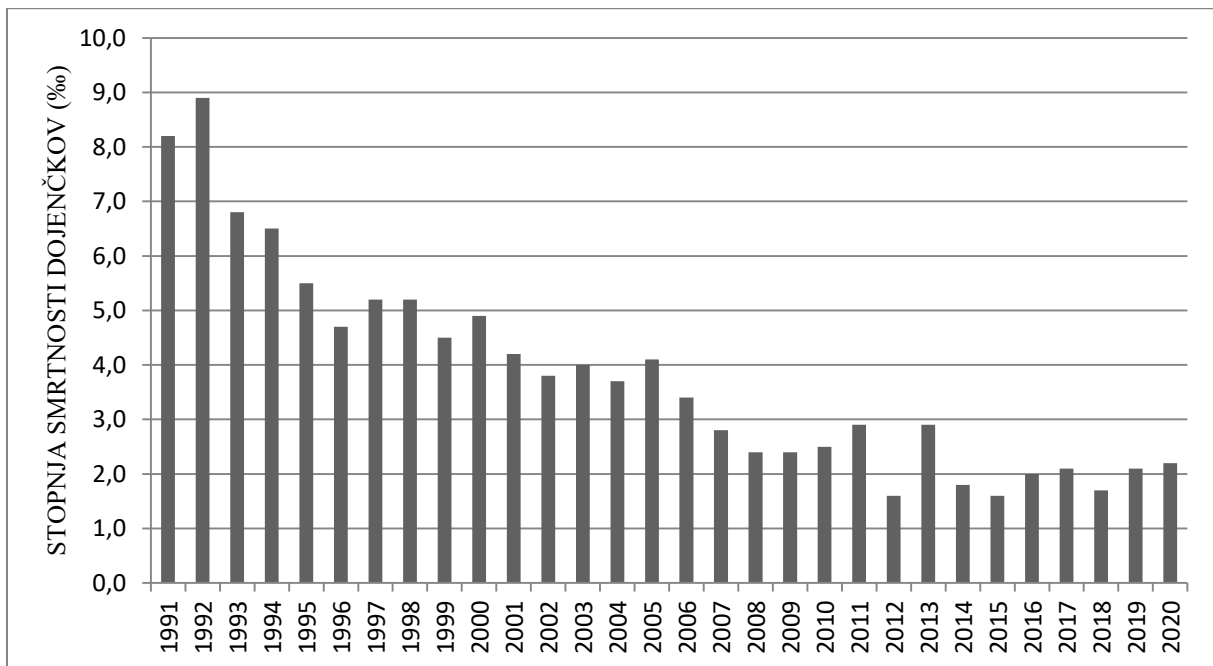
Kjer je:

m_0 = umrli dojenčki na 1000 živorojenih

M_0 = število umrlih dojenčkov

N = število živorojenih

Iz slike 4 lahko iz podatkov razberemo, da se je stopnja smrtnosti dojenčkov v Sloveniji v zadnjih tridesetih letih dosti zmanjšala. Ta se je od leta 1992, ko je bila le ta skoraj 9 %, zmanjšala naokoli 2 %, okoli katere številke se stopnja smrtnosti dojenčkov giblje že več kot pet let.

Slika 4: Stopnja smrtnosti dojenčkov, Slovenija, 1991 - 2020

Vir: SURS 2021b

2.2.2 Dejavniki smrtnosti

Dejavniki, ki vplivajo na smrtnost, so posredni dejavniki. Ti dejavniki na smrtnost posredno vplivajo preko različnih poškodb, obolenosti in drugih vzrokov smrti. Delimo jih na endogene in eksogene dejavnike. Endogeni dejavniki se dogajajo znotraj človekovega

organizma, eksogeni dejavniki pa so posledica delovanj v zunanjem okolju (Malačič 2006, 143).

Endogeni ali notranji dejavniki, kot jih lahko tudi imenujemo, so povezani z genetsko strukturo človeške vrste kot celote in nato še vsakega posameznika posebej. So biološko pogojeni in tesno povezani s spolom in starostjo ter tudi dednimi boleznimi in drugimi prirojenimi napakami. Razlike med moško in žensko smrtnostjo je nemogoče razdeliti na tiste, ki so posledica endogenih dejavnikov in tiste, ki so posledica eksogenih dejavnikov. Razlog je v tem, da je spol determinanta socialne, ekonomske in kulturne diferenciacije. Pri starosti je težava podobna, vendar v manjši obliki. Dedne bolezni in druge prirojene napake po navadi povzročijo smrt že v zgodnjih letih življenja. Razlike med žensko in moško smrtnostjo so se tako povečale z vplivom družbe na eksogene dejavnike smrtnosti (Malačič 1985, 122).

Dejavniki, ki so povezani s fizičnim in družbenim okoljem posameznika in celotnega prebivalstva, so eksogeni ali zunanji dejavniki. To so dejavniki, zaradi katerih umirajo ljudje, ki bi drugače še dolgo živeli. Eksogene dejavnike delimo v nadaljevanju na dejavnike fizičnega in družbenega okolja. Dejavniki fizičnega okolja so v raziskavah manj uporabljeni. K tem dejavnikom prištevamo klimatske in geomorfološke razmere, razširjenost različnih mikroorganizmov, ki povzročajo različne bolezni, in podobno. Vpliv teh dejavnikov je najbolj viden, če so kombinirani s škodljivimi antropogenimi elementi, kot so onesnaženost zraka, vode, prsti in drugo. Dejavniki družbenega okolja so bolj pomembni in v raziskavah bolj uporabljeni. V to skupino dejavnikov spadajo družbenoekonomski položaj posameznika, družbenih skupin in družbenoekonomska razvitost na splošno. To delitev v nadaljevanju delimo še na kulturne in psihološke dejavnike. Pomembna dejavnika sta tudi napredek medicinske znanosti, ki je s svojimi napredki poskrbela za velik vpliv na število smrti, ter socialne razlike na področju smrtnosti. Te so odvisne od družbenoekonomskega položaja posameznika ali skupine. Sam razvoj v medicini tudi ni odpravil socialnih razlik v smrtnosti, saj so te razlike zakoreninjene globoko v družbeni strukturi (Malačič 2006, 143).

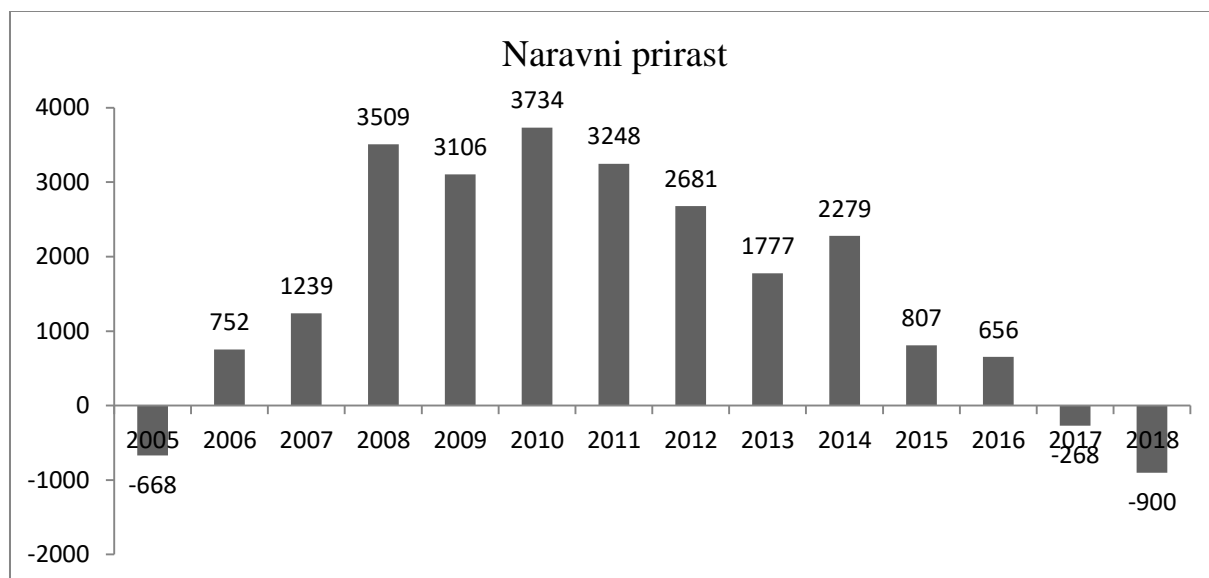
Posamezni dejavniki so med seboj po navadi tesno prepleteni in jih ni mogoče povsem ločiti. Ker je na mnoge izmed dejavnikov potrebno gledati z vidika dejavnikov tveganja, družba in posamezniki na nekatera lahko vplivajo, na druga pač ne. To predvsem velja za dejavnike, ki so povezani z biološkimi dejavniki. Z uporabo ustreznih politik je mogoče spremeniti škodljive vplive načina življenja, sistema zdravstvenega varstva, socialnoekonomske in demografske elemente, bivalno okolje in način ravnanja in obnašanja posameznikov.

3 ANALIZA RODNOSTI IN SMRTNOSTI V SLOVENIJI IN OBČINI KRŠKO

Rodnost in smrtnost sta dva izmed ključnih demografskih pojavov. Brez rojevanja se namreč prebivalstvo ne more obnavljati, smrt pa je neizogiben zaključek življenjskega obdobja posameznika. Življenjsko obdobje posameznika se z napredkov znanosti predvsem na področju medicine, poskuša čim bolj podaljšati.

Černič Istenič je pred desetletji zapisala, da so med evropskimi državami le Irska, Islandija in Švedska izjeme, pri katerih se rodnost giblje nad nivojem enostavnega obnavljanja prebivalstva. To pomeni, da se v evropskih državah rodi manj otrok, kot bi bilo potrebno za obnavljanje prebivalstva. Vrednost naravnega prirasta, ki bi jo morali doseči za normalno obnavljanje prebivalstva je okoli 2,10 (1994, 13).

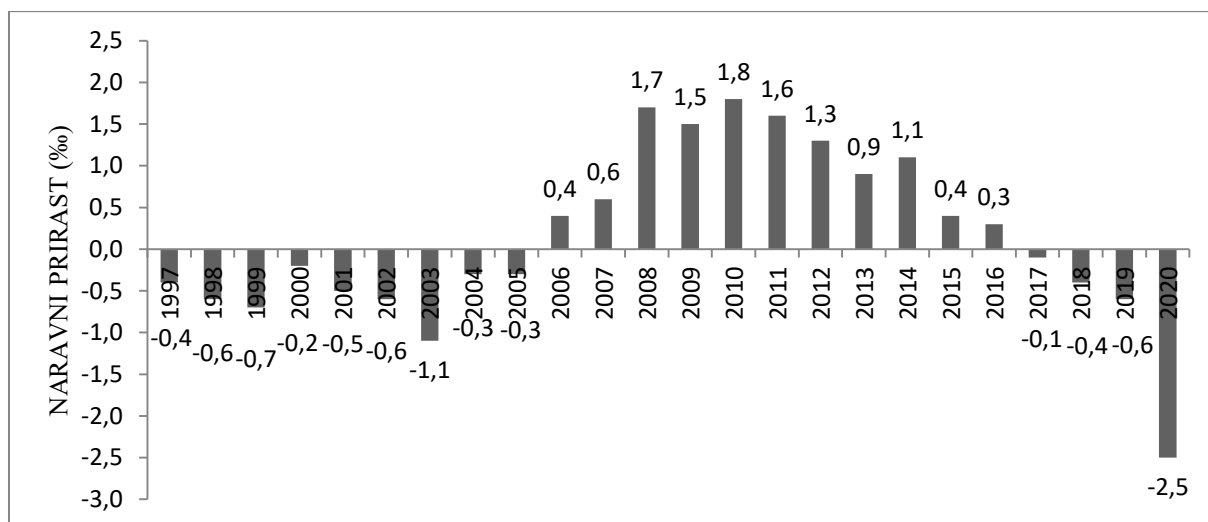
Iz slike 5 lahko razberemo, da je v Sloveniji leta 2017, po enajstih letih pozitivnega naravnega prirasta, ponovno večji delež umrlih kot rojenih. Po podatkih zbranih iz Statističnega urada Republike Slovenije, je razlog v večji smrtnosti v zimskih mesecih (Dnevnik 2018). Naravni prirast je po tem, ko je bil še leta 2005 negativen, nekaj let naraščal in je bil leta 2010 najvišji, in sicer 3734. Po tem letu je začel počasi padati, se leta 2014 ponovno nekoliko dvignil in nato ponovno padel. Kot je vidno, je potem, ko je leta 2017 naravni prirast ponovno bil negativen, je leta 2018 ta številka še narasla v negativnem številu na 900. Po dolgem obdobju večjega števila rojenih, se je ta trend obrnil na večje število umrlih.

Slika 5: Naravni prirast v Sloveniji, 2005 - 2018

Vir: SURS 2021b

Na sliki 6 je prikazan naravni prirast v Sloveniji na 1000 prebivalcev za obdobje štiriindvajsetih let. Vidimo lahko, da je bil med leti 1997 in 2005 negativen, kar pomeni, da je bilo v tem obdobju več umrlih kot rojenih oseb. Med leti 2006 in 2016 se je ta trend v Sloveniji spremenil, saj je bil skozi celotno omenjeno obdobje naravni prirast pozitiven. V tem obdobju je najprej narastel, se ustalil v obdobju petih let na približno 1,5 ‰ in nato začel ponovno padati do leta 2016, ki je bilo zadnje leto s pozitivnim naravnim prirastom. V zadnjih štirih letih je bil naravni prirast ponovno negativen, najprej tri leta med 0,1 in 0,6, nato pa je v zadnjem letu močno narastel, na 2,5.

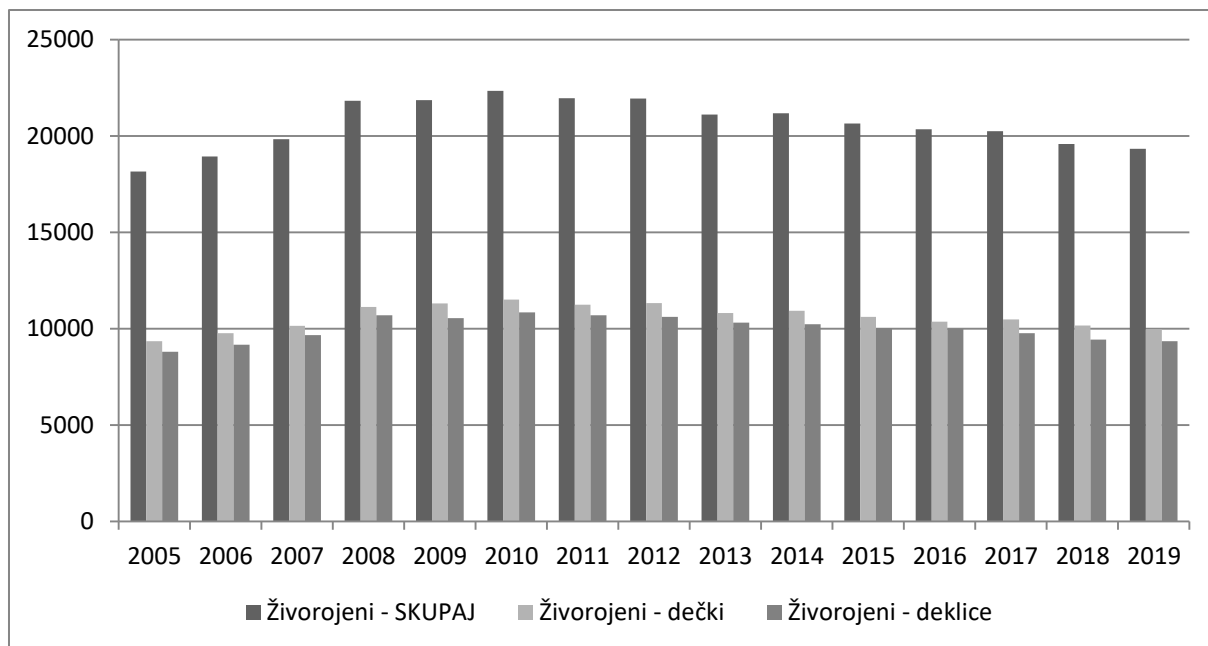
Slika 6: Naravni prirast v Sloveniji, 1997 - 2020

Vir: SURS 2021b

3.1 Rodnost v Sloveniji in občini Krško

Za Slovenijo je značilno, da se rodi premalo otrok, da bi se prebivalstvo tako tudi obnavljalo. V tem primeru velja, da v Sloveniji prihaja do zožene reprodukcije, ki nastopi takrat, ko se generacije številčno obnavljajo v manjšem obsegu (Josipovič 2004, 36).

Na sliki 7 lahko razberemo število živorojenih otrok v Sloveniji od leta 2005 do leta 2019. Jasno je vidno, da je med leti 2005 in 2010 skupno število živorojenih otrok naraščalo in leta 2010 tudi doseglo najvišje število živorojenih otrok v teh 15 letih. Po letu 2010 je to število vztrajno začelo padati in se v letih 2018 in 2019 ponovno spustilo pod število 20000. V vseh 15 letih število živorojenih otrok, prikazanih na sliki, je vidno večje število živorojenih dečkov. Razlika med živorojenimi dečki in živorojenimi deklicami je bila v vseh letih manjša od 1000. Podobno kot pri skupnem številu živorojenih otrok se je tudi trend pri dečkih in deklicah gibal zelo podobno. Najvišje število živorojenih deklic in dečkov je bilo tako leta 2010 in je nato postopoma padalo. Število živorojenih deklic, ki je bilo med leti 2008 in 2015 nad 10000 je leta 2016 padlo pod to mejo. Pri dečkih je bilo to število preseženo med leti 2007 in 2018. Pod mejo 10000 živorojenih dečkov je padlo leta 2019.

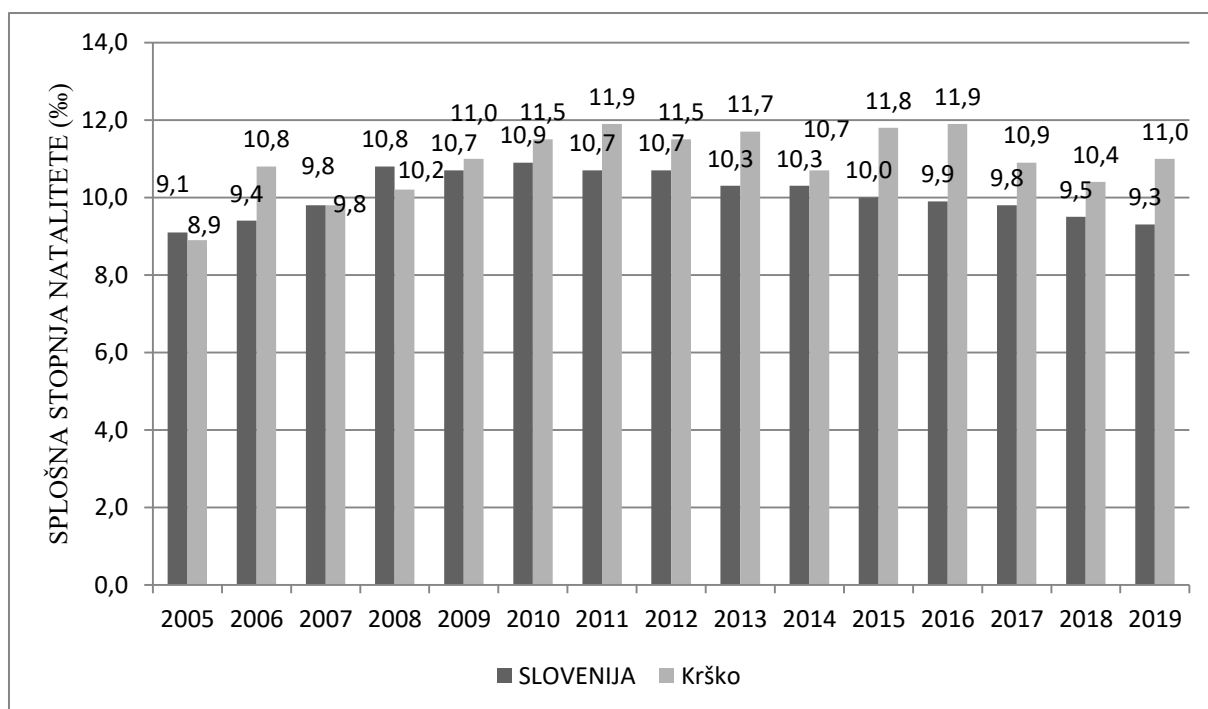

Slika 7: Število živorojenih po spolu, Slovenija, 2005 - 2019

Vir: SURS 2021b

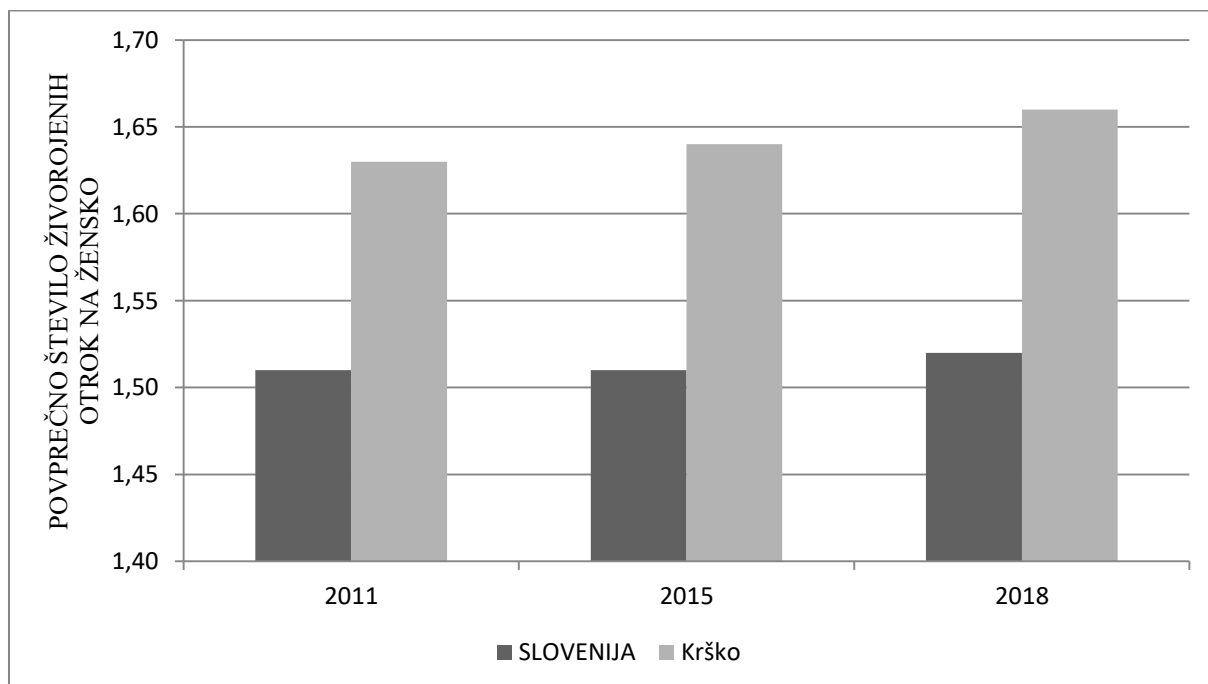
Šircelj (2006, 259) trdi, da se rodnost v Sloveniji znižuje že več kot 100 let. V drugi polovici 18. stoletja je namreč nataliteta nihala med 34 in 26 promili. Ta se od konca 19. stoletja stalno znižuje. V razvitih državah se dandanes splošna stopnja natalitete giblje med 8 in 15 promili, medtem ko, je v nerazvitih državah ta podatek še vedno precej višji, večinoma med 20 in 45 promili (Malačič 2006, 79).

Na sliki 8 je prikazana splošna stopnja natalitete v Sloveniji in v primerjavi z občino Krško. Iz podatkov, ki so prikazani za obdobje petnajstih let, je razvidno, da sta leti 2005 in 2008 edini leti v tem obdobju, kjer je bila splošna stopnja natalitete v Sloveniji višja, kot v primerjavi z občino Krško. V letu 2007 je bila splošna stopnja natalitete v Sloveniji in v občini Krško enaka. Z izjemo nekaj let, kot na primer 2009 in 2014, kjer je bila razlika v stopnji natalitete v Sloveniji glede na občino Krško manj kot en promil, je v ostalih letih prikazanih na sliki razlika precej večja. Iz tega podatka lahko sklepamo, da je število živorojenih na 1000 prebivalcev v občini Krško glede na ostalo Slovenijo pozitivno.

Slika 8: Splošna stopnja natalitete v Sloveniji in občini Krško, 2005 - 2019

Vir: SURS 2021b

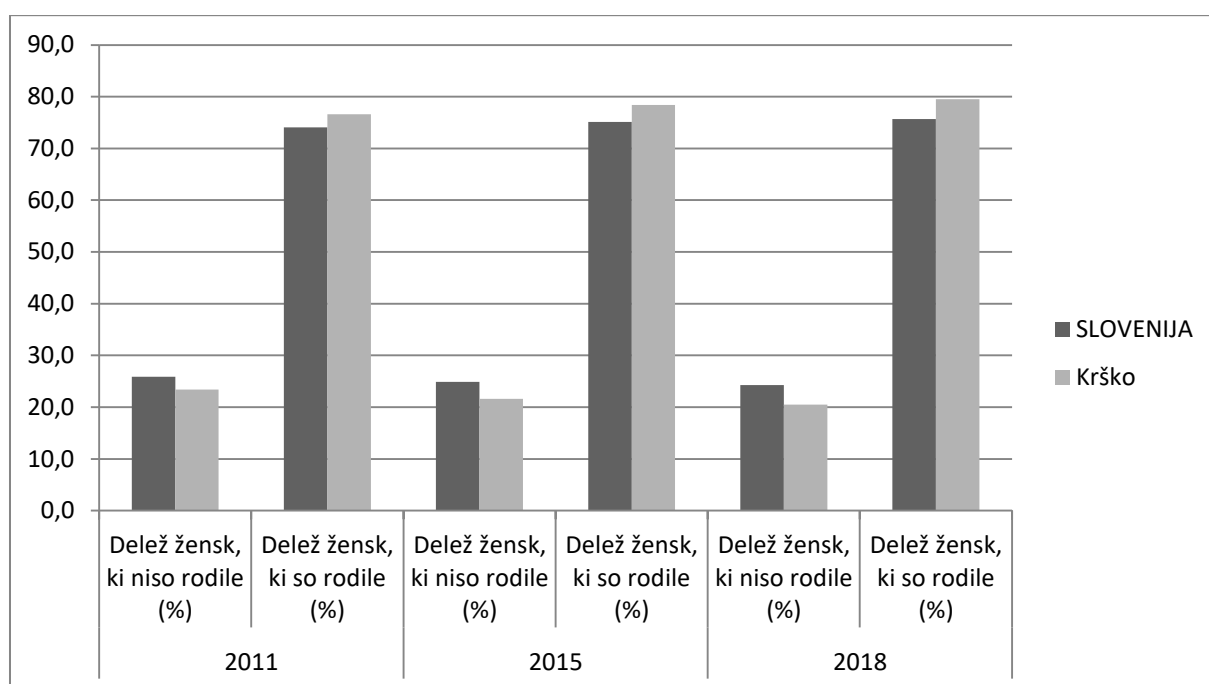
Slika 9: Povprečno število živorojenih otrok na žensko v Sloveniji in občini Krško, 2011, 2015, 2018

Vir: SURS 2021b

Na sliki 9 lahko vidimo podatke za tri leta v bližnji preteklosti. Iz podatkov lahko razberemo, da so ženske v občini Krško imele v teh letih povprečno več živorojenih otrok kot na ravni

celotne Slovenije. Vidno je tudi rahlo povečanje tega povprečja, predvsem pa je to vidno iz podatkov za občino Krško. Iz tega razloga lahko sklepamo, da glede na povprečje celotne Slovenije, občina Krško nekoliko odstopa od povprečja navzgor.

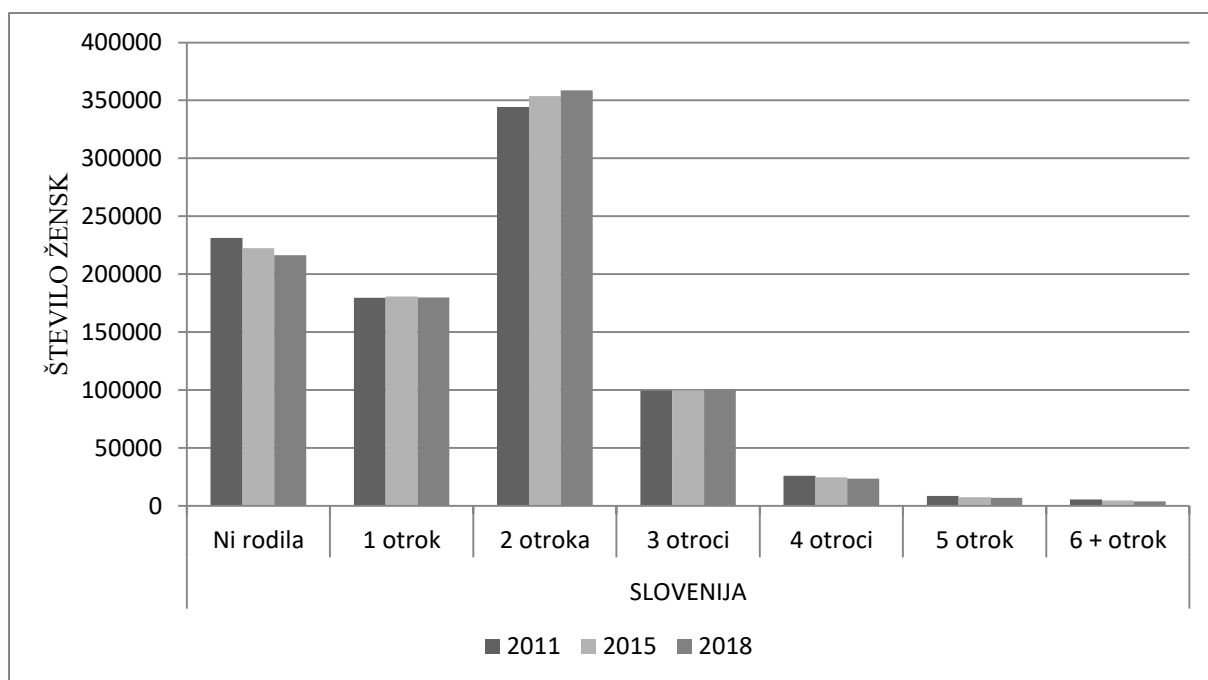
Na sliki 10 so prikazani podatki, za Slovenijo in občino Krško, o deležu žensk, ki so rodile in deležu žensk, ki niso rodile, za obdobje treh točno določenih let. Iz podatkov je razvidno, da je delež žensk, ki niso rodile v občini Krško manjši, kot pri celotni Sloveniji. Ta podatek drži za vsa tri leta, ki so prikazana na sliki. Delež žensk, ki so rodile, je glede na ta podatek tako v občini Krško večji, kot pri celotni Sloveniji. Če primerjamo obe vrsti podatkov, ki sta prikazana na sliki, lahko vidimo, da so si podatki nasprotni. Torej pri deležu žensk, ki niso rodile, je delež višji pri Sloveniji, pri deležu žensk, ki so rodile pa je delež višji pri občini Krško.

Slika 10: Delež žensk, ki so in niso rodile v Sloveniji in občini Krško, 2011, 2015, 2018

Vir: SURS 2021b

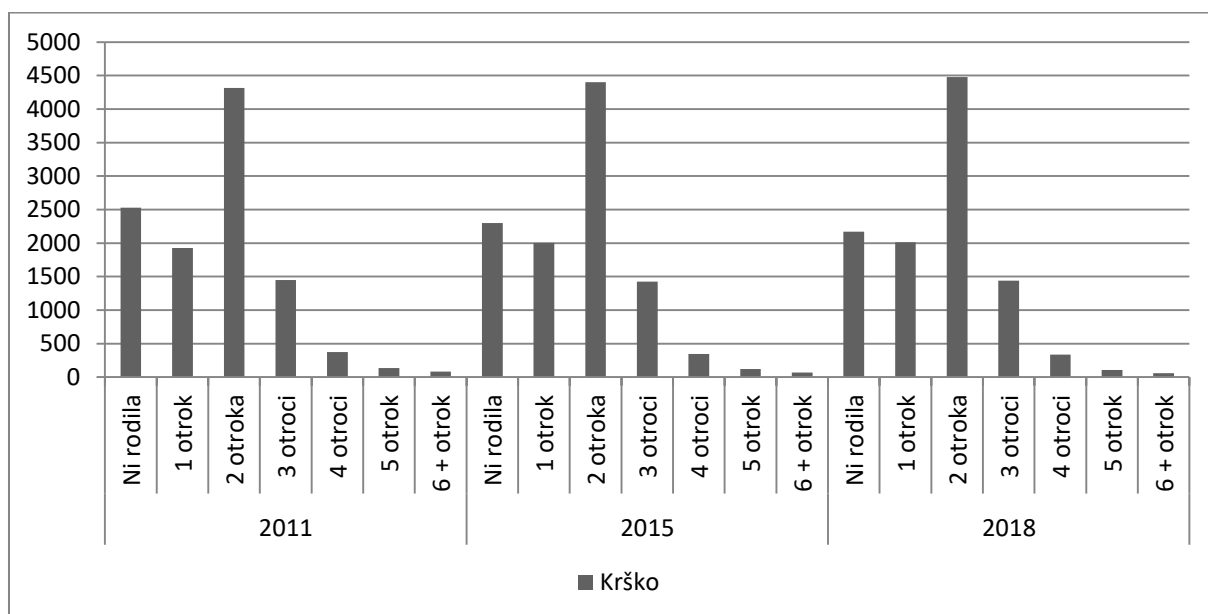
Na spodnji sliki 11 je prikazano, koliko žensk je rodilo v Sloveniji v treh predstavljenih letih. Podatki so prikazani za leta 2011, 2015 in 2018. Vidimo lahko, da imajo ženske v rodni dobi na območju Slovenije največkrat dva otroka. Druga najpogostejša odločitev žensk glede otrok pa je, da le teh sploh nimajo, oziroma jih niso rodile. Število žensk, ki ima 4 in več otrok pa je na območju Slovenije že precej manjše.

Slika 11: Število žensk po številu živorojenih v Sloveniji, 2011, 2015, 2018

Vir: SURS 2021b

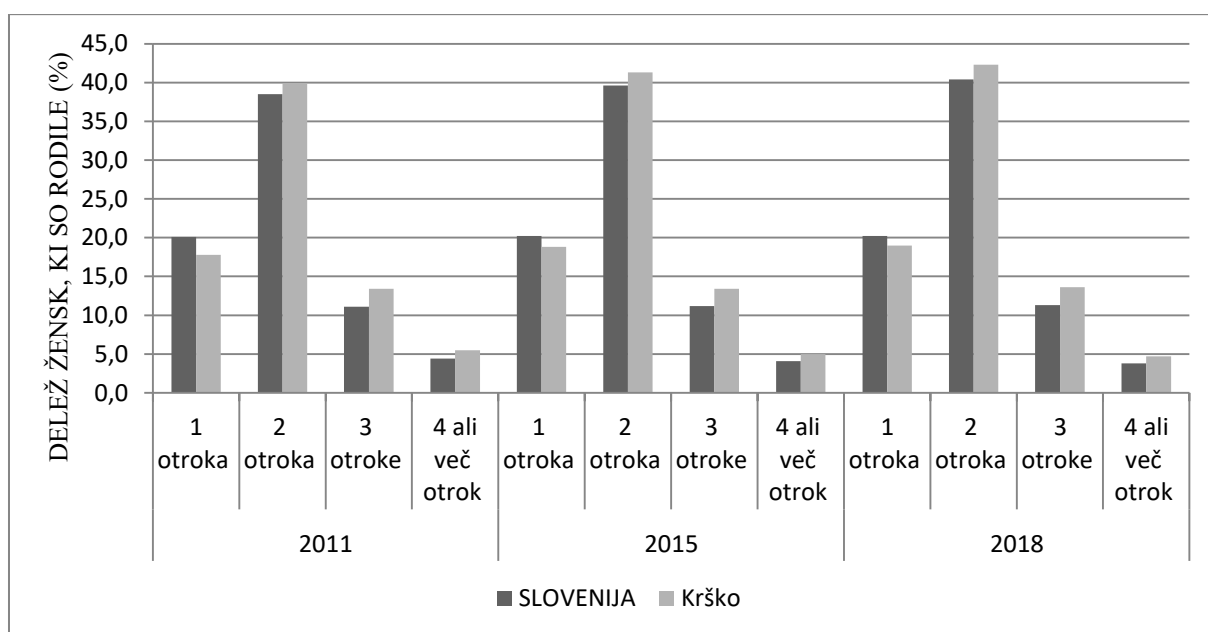
Na sliki 12 imamo prikazane še podatke za občino Krško. Tudi pri podatkih za občino Krško je viden podoben trend. Ponovno je v vseh treh letih, prikazanih na sliki, vidno, da ima največ žensk rojenih dva otroka. Podatki so tudi v tem primeru v padanju, če odmislimo podatke števila žensk z dvema rojenima otrokoma.

Slika 12: Število žensk po številu živorojenih v občini Krško, 2011, 2015, 2018

Vir: SURS 2021b

Na sliki 13 imamo prikazane še podatke za Slovenijo in občino Krško o deležu žensk v rodni dobi in o tem koliko otrok so te ženske do let 2011, 2015 in 2018 rodile. V tem primeru so podatki za štiri, pet in šest otrok združeni v en podatek, ki pa je tudi združeno še vedno najnižji. Delež žensk z rojstvom enega otroka, se v vseh treh podanih letih giblje pri okoli 20 % na območju Slovenije in odstotek ali dva manj pri občini Krško. Delež žensk, ki so rodile, je v občini Krško višji kot delež celotne Slovenije, ko govorimo o ženskah, ki so rodile dva, tri in štiri ali več otrok. Najvišji delež je tako v celotni Sloveniji kot v občini Krško najvišji pri ženskah, ki so rodile dva otroka. Kot je bilo vidno že na prejšnjih slikah, je, če odmislimo podatke za dva otroka, vidno padanje prikazanega deleža.

Slika 13: Delež žensk, ki so rodile po številu živorojenih v Sloveniji in občini Krško, 2011, 2015, 2018

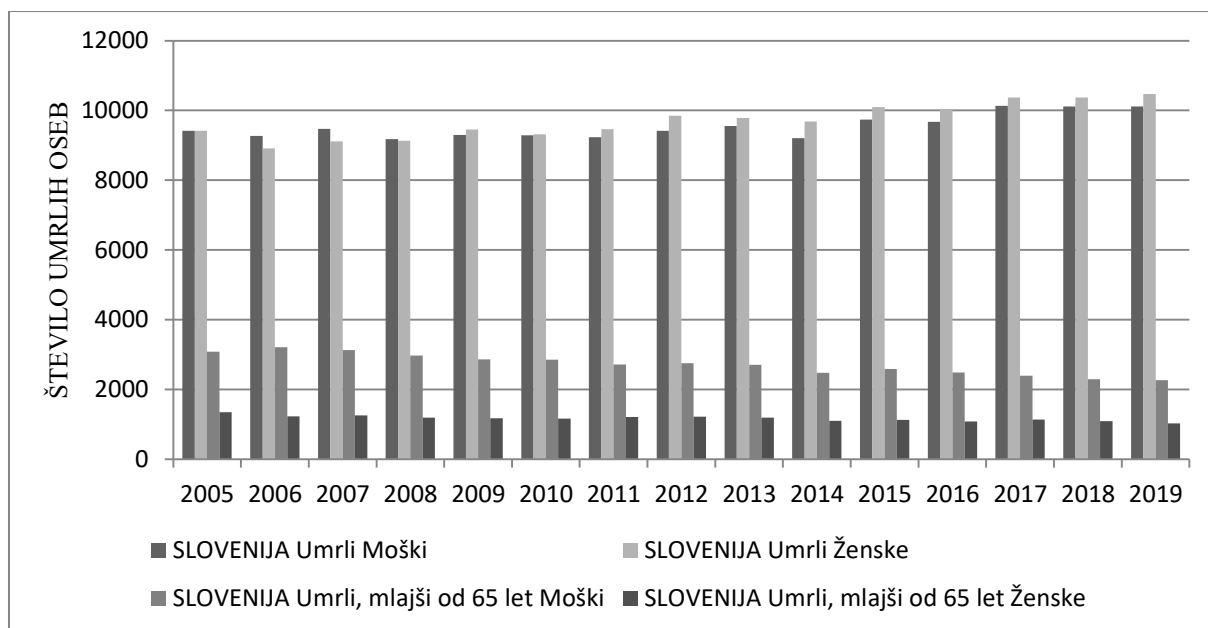
Vir: SURS 2021b

3.2 Smrtnost v Sloveniji in občini Krško

Vse smrti pred devetdesetim letom so prezgodnje, pravi Malačič (2006, 120). Z napredkom predvsem medicine in njene znanosti je naravno podaljšanje življenja pričakovano.

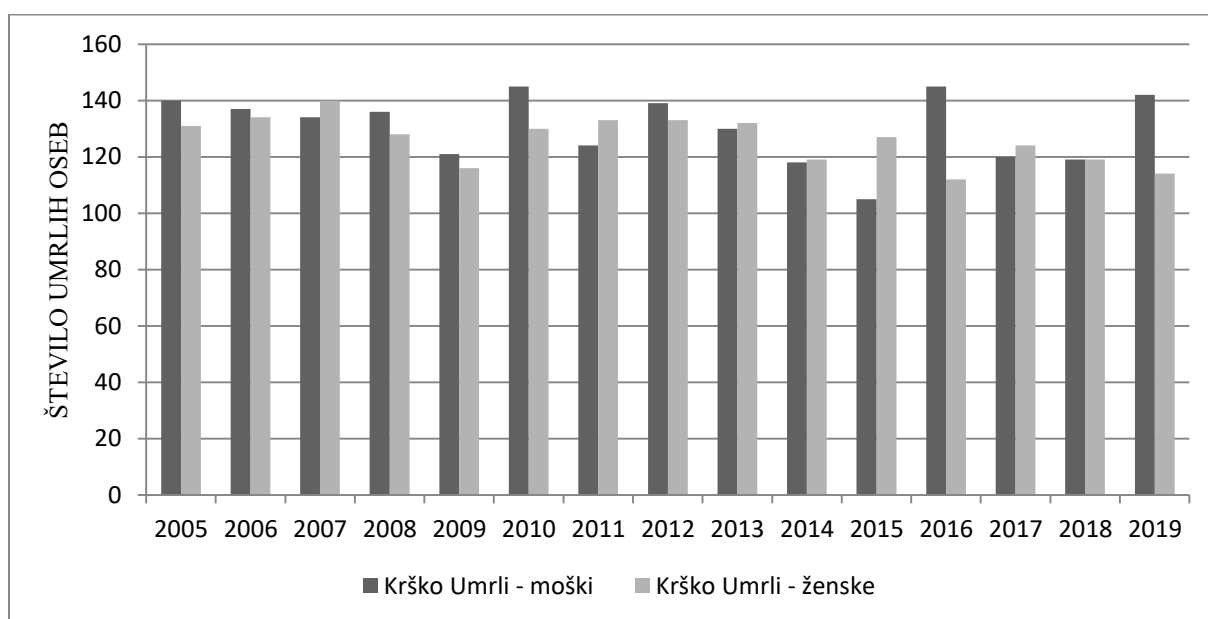
Na sliki 14 lahko vidimo, da je v zadnjih petnajstih letih število umrlih v Sloveniji počasi naraščalo. Med leti 2005 in 2008 je bilo za Slovenijo značilno, da so moški umirali bolj kot ženske. Od leta 2009 se je to spremenilo in je bilo v Sloveniji več ženskih smrti kot moških. Medtem, ko pogledamo smrti oseb mlajših od 65 let, je za Slovenijo v teh petnajstih letih značilno, da so umirali moški mlajši od 65 let bolj kot ženske. Pri ženskah je ta podatek ostal skozi vseh petnajst let na podobni ravni, medtem ko, se je pri moških zmanjševal. Iz tega

podatka lahko ugotovimo, da čeprav je v zadnjih letih bilo v Sloveniji več ženskih smrti, so bile le te v večini primerov starejše od 65 let.

Slika 14: Število umrlih oseb v Sloveniji, 2005 - 2019

Vir: SURS 2021b

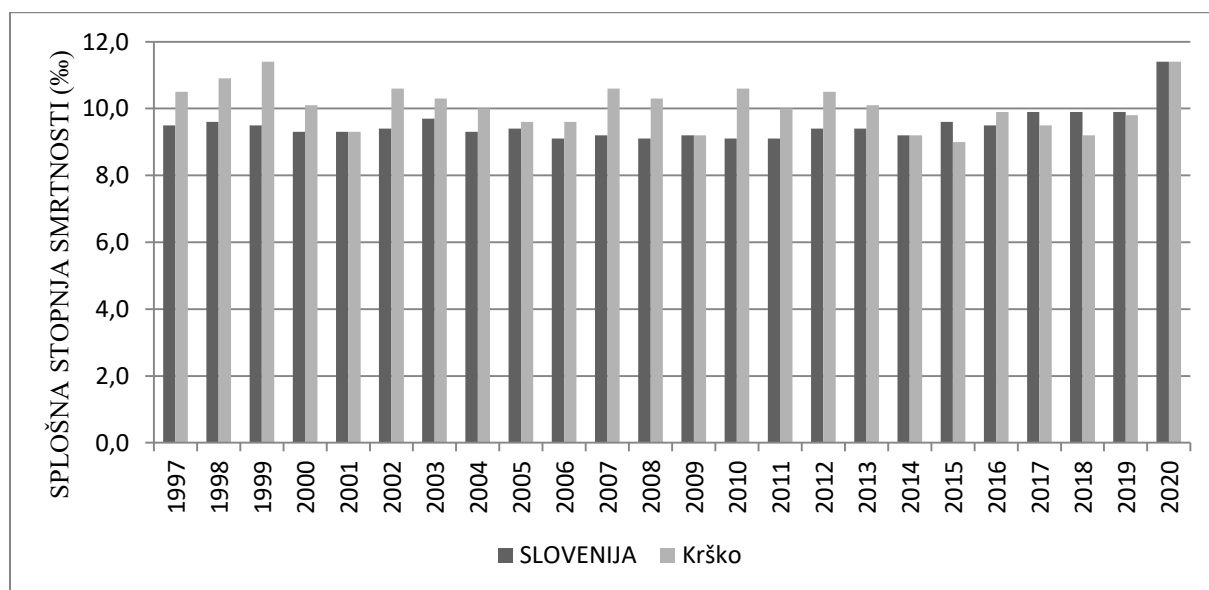
Slika 15: Število umrlih oseb v občini Krško, 2005 - 2019

Vir: SURS 2021b

Podatki o številu umrlih oseb v občini Krško so prikazani na sliki 15. Kot je prikazano na sliki število umrlih oseb skozi obdobje petnajstih let zelo niha. Iz leta do leta se namreč spreminja ali je umrlo več moških ali več žensk. Same številke umrlih se pri ženskah gibljejo od okoli 110 do okoli 140. Pri moških se število umrlih v prikazanem obdobju giblje večinoma med

približno 120 in 140. Pri moških izstopa leto 2015, kjer je bilo v občini Krško le okoli 100 umrlih oseb. V obdobju zadnjih petih let, ki so prikazana na sliki, se je razmerje med umrlimi moškimi in umrlimi ženskami spreminjalo od najprej večjega števila umrlih žensk do večjega števila umrlih moških.

Stopnja smrtnosti v Sloveniji in občini Krško je prikazana na sliki 16. Na prej omenjeni sliki so bili prikazani že podatki za splošno stopnjo smrtnosti v Sloveniji, tukaj pa vidimo še primerjavo s podatki za občino Krško. Splošna stopnja smrtnosti je bila v občini Krško glede na celotno Slovenijo v večini let prikazanih na sliki, višja. Med leti 2014 in 2020 se je ta trend nekoliko spremenil, le leta 2016 je bila namreč splošna stopnja smrtnosti v občini Krško višja, kot v celotni Sloveniji. Medtem ko, se je splošna stopnja smrtnosti v Sloveniji čez leta gibala v podobnih stopnjah, je pri občini Krško zadeva malo drugačna. Ta je namreč čez leta ves čas nihala gor in dol. Do leta 2014 je bila splošna stopnja smrtnosti v občini Krško pod 10 ‰ redkost. V zadnjih letih je le ta nekoliko padla tudi v občini Krško in se leta 2020 ponovno tako kot v celotni Sloveniji zvišala. Ta je bila skoraj 12 ‰. Razlog za to povišanje je v epidemiji, ki je Slovenijo prizadela podobno, kot tudi vse ostale države po vsem svetu.

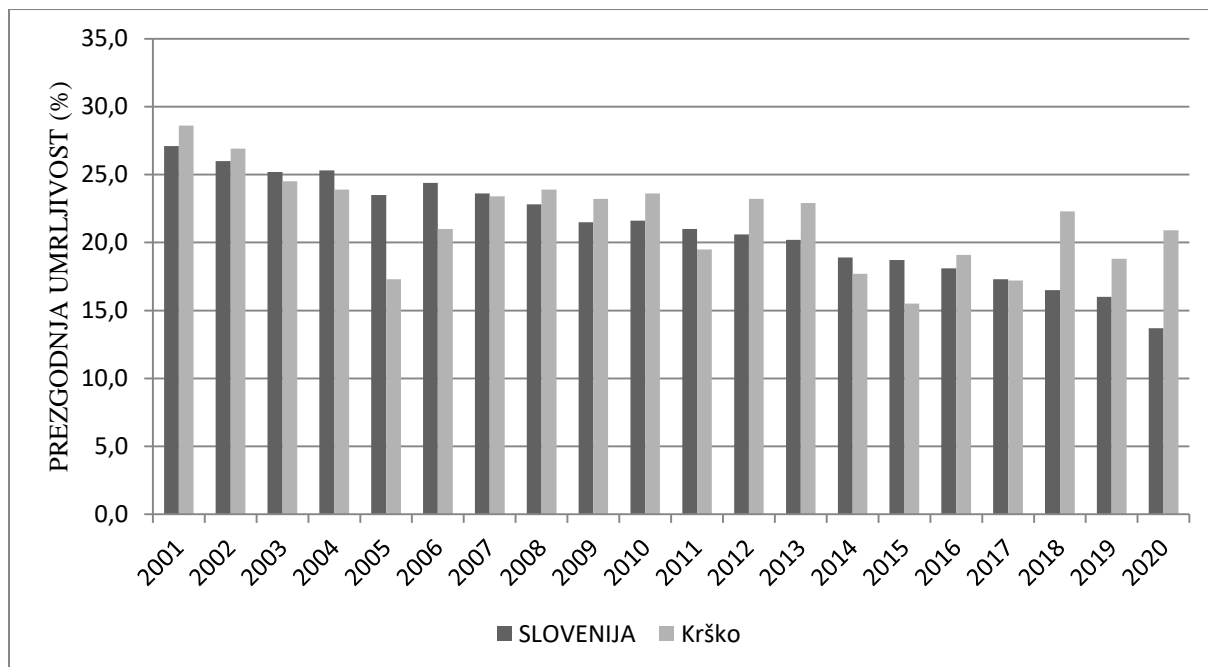

Slika 16: Splošna stopnja smrtnosti v Sloveniji in občini Krško, 1997 - 2020

Vir: SURS 2021b

Na sliki 17 sta v odstotkih prikazana deleža ljudi, ki so v Sloveniji in občini Krško umrli prežgodaj. Ti ljudje so bili stari med 0 in 65 letom starosti. Na ravni Slovenije je na prvi pogled ta delež skozi obdobje zadnjih 20 let padal. Izjema je le obdobje med leti 2005 in 2006, ko se je prežgodnja umrljivost za malenkost povečala. Na drugi strani predstavljamo podatke o občini Krško, ki so nekoliko drugačni. Ti so se skozi celotno obdobje dvajsetih let gibali gor in dol. V primerjavi s celotno Slovenijo so bili sprva nekoliko višji, pa so bili potem nekaj let nekoliko nižji in potem so bili spet višji in tako dalje. Predvsem v zadnjih treh

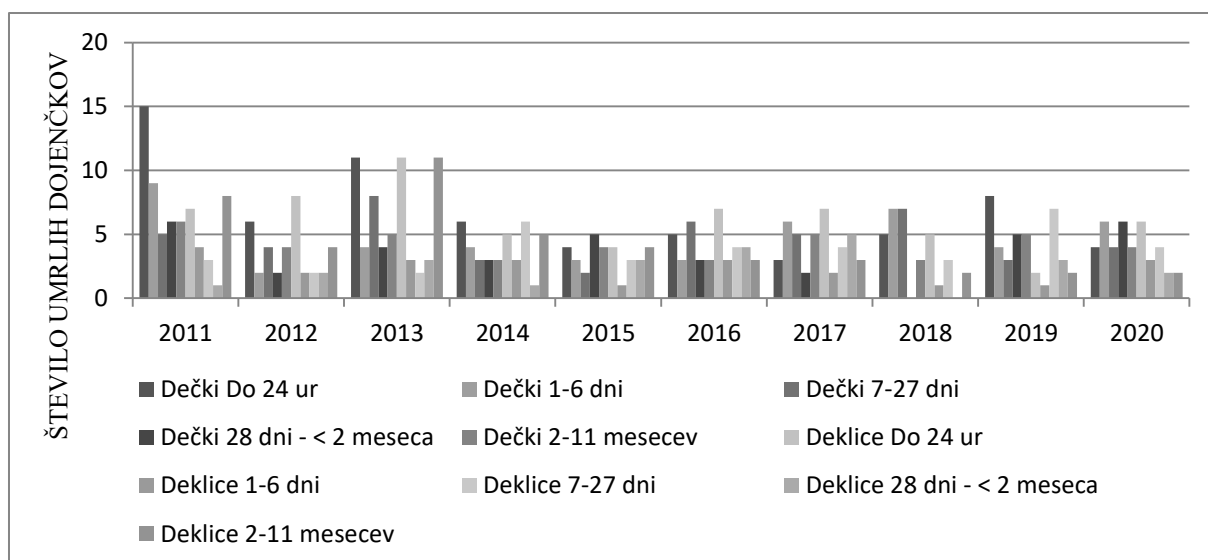
podanih letih so bili podatki za občino Krško kar precej višji. V prvem prikazanem letu na sliki, letu 2001, je bil odstotek prezgodnje umrljivosti v celotni Sloveniji nad 25 %, v občini Krško pa že skoraj 30 %. Dvajset let kasneje, leta 2020, je ta podatek predvsem za celotno Slovenijo drugačen, saj je ta manjši kot 15 %. Na drugi strani je odstotek prezgodnje umrljivosti v občini Krško še vedno kar visok, saj je ta več kot 20 %.

Slika 17: Prezgodnja umrljivost v Sloveniji in občini Krško, 2001 - 2020

Vir: SURS 2021b

Na sliki 18 je prikazano število umrlih dojenčkov po starosti in spolu v Sloveniji za obdobje zadnjih desetih let. Številke so v tem obdobju zelo nihale, a največje število umrlih dojenčkov je bilo prav na začetku prikazane slike. Kar 15 dečkov starih do 24 ur je namreč umrlo leta 2011. Temu številu se nato noben podatek v tem obdobju ni niti približal. Najmanj umrlih dojenčkov, če pogledamo tako podatke za dečke kot deklice, je bilo leta 2015. V tem letu ni bilo v nobeni skupini podatkov več kot pet umrlih dojenčkov. Glede na prva leta prikazanega obdobja se je število umrlih dojenčkov po vseh podanih skupinah v zadnjih letih zmanjšalo.

Slika 18: Število umrlih dojenčkov po starosti v Sloveniji, 2011 - 2020

Vir: SURS 2021b

3.3 Posledice za gospodarstvo

Demografski razvoj je v zadnjih desetletjih v razvitih in nerazvitih državah prinesel nove težave na področju ekonomije. V nerazvitih državah prihaja do problema, ko te države ne morejo slediti hitremu naraščanju prebivalstva. Ker nerazvite države težko rešujejo že probleme v zvezi s prehrano, ni težko razumeti, da njihov ekonomski razvoj prav tako ne more slediti drugim razvitim državam in se zaradi tega razlike v razvitosti teh držav le še povečujejo (Malačič 2006, 256).

Ko govorimo o Sloveniji, govorimo o državi, ki spada med razvite države. V razvitih državah je razvoj prebivalstva privedel do velikega znižanja rodnosti, staranje prebivalstva, zelo nizke ali celo negativne rasti prebivalstva, velikega zmanjšanja povprečne velikosti gospodinjstva in drugo. Vse to ima velik vpliv na gospodarsko dogajanje v državi. Starostna struktura prebivalstva, obseg in rast prebivalstva, obseg gospodinjstev in podobno, so demografske kategorije, ki najbolj vplivajo na varčevanje in investiranje. V prvi polovici dvajsetega stoletja je bilo veliko pozornosti namenjeno tezi, ki je trdila, da je zmanjšanje prebivalstva znižuje tudi zaposlenost in dohodke. S to trditvijo so sklepali, da je zaradi tega prišlo do zmanjšanja investicijskih možnosti.

V drugi polovici dvajsetega stoletja te teze niso potrdili in do izraza je prišel tehnični napredek in investiranje v človeški kapital. Demografske značilnosti so povezane tudi s ponudbo dela ter tako zaposlenostjo in nezaposlenostjo. V razvitih državah je aktivnost prebivalstva razmeroma visoka, še posebej to velja za ženske. Zaradi večje aktivnosti ženskega prebivalstva je prišlo do znižanja stopnje celotne rodnosti v razvitih državah.

Staranje delovne sile je neposredna posledica tega. Demografske projekcije kažejo na bistvene spremembe razmerja med obsegom vzdrževanja otrok in starih ljudi, kar bi pomenilo težje zagotavljanje sredstev za vzdrževanje starih ljudi. Mnenje strokovnjakov, da so starejši ljudje manj inovativni in težje prilagodljivi na spremembe, bi zaradi staranja prebivalstva v razvitih državah pomenilo negativne posledice na področju inovativnosti in produktivnosti. Starostna struktura prebivalstva v razvitih državah vpliva tudi na potrošnjo v državi. Ker ljudje različnih starosti kupujejo različne stvari, bi z zmanjševanjem rodnosti in s tem večjih številom starejših prebivalcev kot otrok, vplivali na povpraševanje in potrošno posameznih izdelkov. Ko govorimo o javni potrošnji, je tako več povpraševanja po domovih za ostarele in zdravstvenem varstvu starejših ljudi ter manj povpraševanja po otroškem varstvu, osnovnem šolanju in podobno (Malačič 2006, 270 – 272).

V Sloveniji je rodnost v zadnjih treh desetletjih padla na zelo nizko raven. Zaradi večjega števila starejših ljudi v državi je pritisk na pokojninsko blagajno velik. V demografsko – ekonomskih analizah je starostno obdobje med 20 in 65 leti obdobje, ki je opredeljeno kot obdobje delovnih let. V Sloveniji med 25 in 55 leti starosti proizvedemo, več kot se troši in ta ozek razpon je med manjšimi, v primerjavi s Slovenijo je pri Švedski le ta na primer dolg 38 let. Pri moških je pričakovana življenjska doba po upokojitvi dolga 20 let, medtem ko je le ta pri ženskah dolga 27 let. Zaradi tega so zahteve po spremembah v pokojninskem sistemu nujne, saj so zaradi vse večjega števila starejših ljudi zahteve po pokojninah vse večje. Demografske projekcije napovedujejo, da bo število oseb, ki vstopajo v delovno dobo vse manjše, kakor bo tudi manjše število žensk, ki vstopajo v rodno dobo. Napoved je, da v kljub nekajletnemu povišanju števila prebivalcev v Sloveniji, ki smo ga priča trenutno z nekoliko višjo rodnostjo, to ne bo trajalo dolgo in bo le ta začela ponovno padati. Zvišal se bo delež starejšega prebivalstva, znižal pa delež prebivalstva v delovni dobi. Da bi se prebivalstvo obnavljalo na dolgi rok, bi morala stopnja rodnosti v Sloveniji biti 2,1.

4 UGOTOVITVE

Na podlagi podatkov, ki smo jih izbrali iz izbrane literature in virov, smo prišli do ugotovitve, da je tako pri rodnosti, kot tudi pri smrtnosti prišlo do zmanjšanja, a tudi nihanja. Na podlagi podatkov skozi daljše časovno obdobje, ki smo ga določili za obdobje trideset let, so nam izbrani podatki pokazali, da je pri rodnosti prišlo do zmanjšanja, a je v zadnjih letih ponovno prišlo do rahle spremembe. V zadnjih letih se je trend stopnje rodnosti v Slovenijo nekoliko spremenil navzgor in ostal na podobni ravni. Stopnja smrtnosti je v Sloveniji v izbranem obdobju ostala na podobni ravni. Nihanje stopnje smrtnosti je bilo v Sloveniji majhno in v izbranem obdobju ni bilo opazne večje razlike.

Čeprav se je v obdobju zadnjih nekaj let rodnost nekoliko zvišala, je le ta še vedno dokaj nizka. Število živorojenih otrok glede na celotno prebivalstvo, ki se je skozi celotno izbrano obdobje gibalo pri okoli 10 promili, je glede na desetletja pred tem, ko se je ta podatek po besedah Šireljeve (2006, 259) gibal med 26 in 34 promili, je zelo nizko. Splošna stopnja natalitete je najpogosteje uporabljen kazalnik rodnosti (Josipovič 2004, 29). Ta se v Sloveniji v zadnjih letih giblje večinoma pod 10 ‰. V občini Krško se splošna stopnja natalitete giblje podobno kot v celotni Sloveniji, a je le ta malenkost višja. Vse več žensk se odloča za otroke kasneje in za manjše število otrok. Splošno znano dejstvo je, da so bile pred več desetletji družine večje. Ugotovili smo tudi, da se največ žensk odloči za dva otroke, a so podobno, kot pri drugih podatkih, ki smo jih prikazali, tukaj podatki za občino Krško nad povprečjem celotne Slovenije.

Pri splošni stopni smrtnosti smo ugotovili, da je nihanje tega podatka v Sloveniji v izbranem obdobju majhno. V zadnjih tridesetih letih se je namreč v Sloveniji splošna stopna smrtnosti gibala med osem in deset promili. V tem obdobju odstopa le zadnje leto, ko se je ta podatek nekoliko zvišal. Ko smo primerjali podatke o številu umrlih po spolu, smo ugotovili, da je v Sloveniji v določenem obdobju najprej umiralo več moških, v zadnjih letih pa se je ta trend nekoliko spremenil, saj umira več žensk. Na drugi strani je v občini Krško pri tem skozi vsa leta prihajalo do nihanja, saj se je število umrlih žensk in moških skozi spreminjalo.

Osebe umrli med 0 in 65 let so osebe, ki jih lahko uvrstimo med prezgodaj umrle. Tukaj smo ugotovili, da se je ta podatek v Sloveniji v izbranem obdobju zmanjševal. Podatki za občino Krško so na drugi strani malo drugačni. Prva zadeva, ki smo jo tu ugotovili je, da so podatki za občino Krško nad povprečjem celotne Slovenije, kar pomeni, da so smrti oseb starih med 0 in 65 let bolj pogoste. Druga zadeva, ki smo jo pri podatkih za občino Krško ugotovili pa je, da padajoč trend tu ni tako očiten, še posebej pa je očitno povišanje prezgodaj umrlih v občini Krško v zadnjih letih.

Ko smo pregledovali podatke, ki so bili povezani z umrlimi dojenčki, smo prišli do pomembne ugotovitve, da se je na področju Slovenije le ta zmanjševala. Z izjemo nekaj

nihanj med posameznimi leti je splošna ugotovitev, da se je v izbranem obdobju tridesetih let, število umrlih dojenčkov precej zmanjšalo. Če govorimo o stopnji smrtnosti dojenčkov, se je le ta namreč zmanjšala iz približno 9 ‰ pred tridesetimi leti, na približno 2 ‰ v zadnjih nekaj letih. Ko smo primerjali starost umrlih dojenčkov v zadnjih desetih letih, smo ugotovili tudi, da je bilo najprej več smrti med dojenčki v prvih štiriindvajsetih urah, medtem ko, se je v zadnjih obdobju ta podatek spremenil, in so bile starosti umrlih dojenčkov precej bolj različne in to število ni bilo tako očitno za dojenčke stare do štiriindvajset ur.

Če pogledamo podatke, ki smo jih predstavili, lahko za glavno ugotovitev primerjave med Slovenijo in občino Krško, poudarimo, da je rodnost v občini Krško nad povprečjem celotne Slovenije. To ugotovitev lahko smatramo kot pozitivno za občino Krško in je zelo dobrodošla ugotovitev. Na drugi strani pa je žal tudi smrtnost v občini Krško nad povprečjem celotne Slovenije in je ugotovitev, ki bi jo morali v občini Krško spremeniti.

Ko smo pri pregledu izbrane literature iskali, kakšne posledice imajo rodnost in smrtnost za gospodarstvo, smo ugotovili, da so posledice vidne predvsem pri samem zaposlovanju in nato pri pokojninskem sistemu. Namreč, manjša rodnost je pripeljala do tega, da je število mlajših prebivalcev v delovni dobi manjše, kar pomeni, da je prebivalstvo, ki je zaposleno starejše. Starejše prebivalstvo je po podatkih, ki smo jih zbrali iz literature manj inovativno in tudi produktivno, kar ima posledice na sami inovativnosti v podjetjih.

5 SKLEP

Rodnost in smrtnost sta dva izmed najpomembnejših demografskih pojavov. Vsako življenje posameznika se začne z rojstvom in konča s smrtjo. Življenje posameznika lahko traja dolgo, lahko pa se tudi hitro konča, a to je lahko odvisno od posameznika ali pa od drugih zunanjih dejavnikov.

V nalogi smo predstavili in pregledali le nekatere podatke. Ker je možnih podatkov za analizo ogromno, smo predstavili in pregledali le tiste, za katere smo sklepali, da so najbolj pomembni in najbolj zanimivi. Nekaj podatkov pri primerjavi tudi ni bilo mogoče primerjati, ker le ti niso bili na voljo tako ne za Slovenijo kot tudi ne za občino Krško.

Nalogo smo začeli s prepričanjem, da se je rodnost v Sloveniji v zadnjih letih zmanjšala. Prav zaradi tega prepričanja so bili podatki, ki smo jih izbrali za obdobje zadnjih trideset let, presenetljivi. Očitno je, da se je stanje rodnosti v Sloveniji v zadnjih letih spremenilo. Trend se je ponovno dvignil navzgor in je že nekaj let na podobni ravni. Podatki za občino Krško, ki so nad povprečjem celotne Slovenije pa so zaradi tega še bolj zadovoljivi. Na splošno je rodnost v Sloveniji v primerjavi z nekaj desetletji pred tem padla, a to, da je le ta v zadnjih letih na podobni ravni, pomeni pozitivno spremembo v državi.

Na drugi strani je, ko govorimo o smrtnosti, je ta ostala skozi vse izbrano obdobje na podobni ravni. Iz vseh izbranih podatkov je bilo le zadnje leto tisto, ki je nekoliko izstopalo, a to bomo pripisali posebnim dejavnikom in tega leta ne bomo vzeli kot del analize izbranega obdobja. Ko govorimo o smrtnosti, je delež v občini Krško ponovno nad povprečjem, kar pa v tem primeru ni pozitivno. Iz tega vidika bi morali v občini Krško ta trend obrniti.

Na splošno so bili podatki, ki smo jih pregledali v nalogi zanimivi, a tudi nekoliko presenetljivi. Potrdili smo prepričanje, ki smo ga imeli pred začetkom naloge, da je rodnost padla. Presenetilo pa je dejstvo, da se je le ta v zadnjih letih ponovno malo dvignila in ostaja na podobni ravni že nekaj let. Na drugi strani skrbi dejstvo, da je smrtnost že dolga leta na podobni ravni in ne pada. Ko govorimo o smrtnosti, je pozitivno le to, da je smrtnost dojenčkov tista, ki je padla. Prav tako je nekoliko padel tudi delež prezgodaj umrlih, kar pomeni, da umirajo v večjem številu starejši. V primerjavi Slovenije in občine Krško, ki je bila glavni element naše analize, smo ugotovili, da je tako rodnost kot tudi smrtnost v občini Krško nadpovprečjem celotne Slovenije. Na eni strani je to pri rodnosti pozitivno, na drugi strani pa pri smrtnosti negativno.

LITERATURA IN VIRI

- Cukut, Sanja. 2006. Rojstva in samomori v Sloveniji skozi tri desetletja (1971-2001). Ljubljana. Založba ZRC, ZRC SAZU
- Černič Istenič, Majda. 1994. Rodnost v Sloveniji. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče
- Dimovski, Vlado in Colnar, Simon. 2017. Staranje prebivalstva: izziv in priložnost za slovensko gospodarstvo. Ljubljana: Planet GV
- Gams, Matjaž in Malačič, Janez. 2019. Bela knjiga slovenske demografije. Ljubljana: Institut "Jožef Stefan"
- Josipovič, Damir. 2004. Dejavniki rodnostnega obnašanja v Sloveniji. Ljubljana. Založba ZRC
- Malačič, Janez. 1985. Sodobno obnavljanje prebivalstva in delovne sile. Ljubljana: Državna založba Slovenije
- Malačič, Janez. 2006. Demografija: Teorija, analiza, metode in modeli. Ljubljana: Ekonomska fakulteta
- Sambt, Jože. 2014. Kakšna je demografska napoved za Slovenijo čez 10 oziroma 20 let? <https://old.delo.si/druzba/delova-borza-dela/kaksna-je-demografska-napoved-za-slovenijo-cez-10-oziroma-20-let.html> (10. 7. 2021)
- Saražin Klemenčič, Ksenija. 2012. Prilagajanje gospodarskih dejavnosti demografskim spremembam. Inštitut Antona Trstenjaka
- STA. 2006. Rodnost v Sloveniji pada. <https://www.dnevnik.si/203744/Lokalno/203744> (6. 6. 2021)
- STA. 2018a. V lanskem letu znova več smrti kot rojstev. <https://www.dnevnik.si/1042833850/slovenija/v-lanskem-letu-znova-vec-smrti-kot-rojstev> (6. 6. 2021)
- STA. 2018b. Generacija otrok leta 2017 znova številčno manjša. <https://www.dnevnik.si/1042834901/slovenija/generacija-otrok-leta-2017-znova-stevilcno-manjsa> (6. 6. 2021)
- SURS. 2021a. Ljubljana. Vstopna stran. <http://www.stat.si/statweb> (24. 4. 2021)
- SURS. 2021b. SI – STAT podatkovni portal. <https://pxweb.stat.si/SiStat/sl> (21. 5. 2021)
- Šircelj, Milivoja. 2006. Rodnost v Sloveniji od 18. do 21. stoletja. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije
- Šircelj, Milivoja. 2020. Osnove demografije in demografski razvoj Slovenije. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Založba FDV

Vertot, Nelka. 2009. Prebivalstvo Slovenije danes in jutri, 2008-2060: Projekcije prebivalstva EUROPOP2008 za Slovenijo. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije

Zaplotnik, Cveto. 2020. Rodnost v Sloveniji upada.

<http://www.gorenjski Glas.si/article/20200926/C/200929849/1003/rodnost-v-sloveniji-upada> (10. 6. 2021)